

6. Трифонов Ю.В., Плеханова Л.Ф., Юрлов Ф.Ф. Выбор эффективных решений в экономике в условиях неопределенности: Монография. - Н.Новгород: Изд-во ННГУ, 1998. - 140 с.

7. Stirling A., Risk, precaution and science: towards a more constructive policy debate. - 2007.

8. Самойлова Л.Б., Поляков Р.К. О целесообразности применения экономико-математических и эконометрических методов к системе риск-менеджмент. М., 2001.

9. Тэпман Л.Н. Риски в экономике: учеб. пособие для вузов / под ред. В.А. Швандара. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002.

10. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком / В. В. Вітлінський, П. І. Верчено. — К. : КНЕУ, 2000. — 292 с.

© Васильєва С.І., 2017

4.2. Ризики: сутнісний аналіз, фактори, класифікація

Діяльність підприємства в конкурентному середовищі завжди пов'язана з тим чи іншим ступенем ризику. Для того, щоб підприємство змогло не тільки вижити на ринку, але й закріпити свої позиції, керівник повинен вміти своєчасно виявляти і оцінювати ризики, а також приймати ефективні управлінські рішення по їх мінімізації. Ризик завжди обумовлює ймовірнісний характер результату, причому під словом ризик часто розуміють ймовірність втрати, хоча його можна визначити також як ймовірність отримати результат, який відрізняється від очікуваного. Таким чином, можливий як ризик збитків, так і надприбутків.

Слово «ризик» походить від французького слова *risqué* чи італійського слова *risico*. Воно означає можливість чи ймовірність настання подій з негативними наслідками в результаті певних рішень чи дій [1]. Ризик по відношенню до людських очікувань щодо виникнення подій означає потенційно небажаний вплив на актив чи його характеристики, що може бути результатом минулої, теперішньої чи майбутньої події. В щоденному вжитку ризик часто використовується як синонім ймовірності втрати чи загрози.

В професійних оцінках ризику ризик зазвичай комбінує ймовірність настання події з впливом, який вона може здійснити, а також з обставинами, які супроводжують настання події. Однак там, де активи оцінюються ринком, ймовірність і впливи всіх подій інтегрально відображаються в ринковій ціні, і тому ризик настає тільки від змін цієї ціни. Згідно іншої точки зору, ризик - діючий та/або той, що розвивається, фактор процесу, який володіє потенціалом негативного впливу на перебіг процесу. Історично теорія ризиків пов'язана з теорією страхування і актуарними розрахунками. В сучасних умовах теорія ризиків розглядається як частина науки про кризу [2].

Існує безліч визначень ризику, зумовлених різними ситуаційними контекстами і різними особливостями застосування. Згідно найбільш поширеної точки зору, кожен ризик (міра ризику) в певному значенні пропорційний як очікуваним втратам, які можуть бути зумовлені ризиковою подією, так і ймовірністю цієї події. Відмінності у визначеннях ризику залежать від контексту втрат, їх оцінки і вимірювання, коли ж втрати є чіткими і фіксованими, оцінка ризику фокусується на ймовірності подій (частоті подій) і пов'язаних з нею обставин.

Науковці, що займаються вивченням ризиків в економіці, підприємницькій діяльності в цілому та економічних ризиків зокрема, зазначають, що ризик - це чинник невизначеності в діяльності підприємств. Так, А. П. Альгін визначає ризик як діяльність, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно та якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі і відхилення від мети [3].

П. Г. Грабовий, С. Я. Петрова, С. І. Полтавцев і ін. під ризиком розуміють ймовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат в результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [4].

Ризик за Л. Н. Тепманом - це можливість виникнення несприятливих ситуацій в процесі реалізації планів і виконання бюджетів підприємства [5].

М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова дають наступне визначення підприємницького ризику: ризик, що виникає при будь-яких

видах підприємницької діяльності, пов'язаних з виробництвом продукції, товарів і послуг, їх реалізацією; товарно-грошовими і фінансовими операціями; комерцією, а також із здійсненням науково-технічних проектів [6].

Б. А. Райзберг визначає ризик як збиток, можливі втрати [7].

І. Ю. Івченко розуміє під ризиком діяльність, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість кількісно і якісно визначити імовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі і відхилення від мети [8].

Обліковці розглядають ризик з позиції прийняття рішень, зокрема Я. В. Соколов як оцінку ступеня реальності рішення, що приймається, та А. Є. Шевельов як відхилення фактичного результату рішення, що здійснюється, від очікуваного (прогнозного, планового)[9; 10].

Дослідники аналізу ризиків визначають ризик наступним чином: В. В. Вітлінський та П. І. Верченко як економічну категорію, яка відображає особливості сприйняття заінтересованими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами і невикористаними можливостями [11].

В. М. Гранатуров та О. Б. Шевчук під ризиком розуміють діяльність, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно та якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі й відхилення від мети [12].

Вивчення теорії управління ризиком дало можливість встановити, що ризик - це подія чи група споріднених випадкових подій, які завдають збитків об'єкту, що володіє певним ризиком (Н. В. Хохлов) та можливість недоотримання прибутку чи зазначення збитків (К. Редхе, С. Хью) [13; 14].

І. Н. Петренко при дослідженні основ безпеки функціонування господарюючих суб'єктів вказав, що ризик - це природний прояв мобільності та життєздатності економічних систем, що спричиняє приймати нестандартні рішення, оновлювати структуру економічної системи за рахунок створення відповідних дієвих інститутів [15].

Огляд вітчизняної та зарубіжної літератури показав, що визначення поняття «ризик» залежить від сфери діяльності. Тому дати єдине визначення поняттю «ризик», яке б розкривало повністю суть ризику, неможливо. Оскільки в кожній сфері діяльності діють специфічні фактори та чинники, які визначають ризик цієї сфери. В цілому можна зазначити, що спостерігається чіткий взаємозв'язок між ризиком, ймовірністю і невизначеністю. Тому необхідно визначити такі поняття як «ймовірність» та «невизначеність», оскільки саме ці фактори лежать в основі ризиків. Ймовірність - це можливість отримання певного результату. Невизначеність передбачає наявність факторів (наприклад, неповнота чи неточність інформації), при яких результати дій не є детермінованими, а ступінь можливого впливу цих факторів на результати невідомий [16].

На основі цього можна зробити висновок, що в основі ризику лежить ймовірнісна природа ринкової діяльності і невизначеність ситуації при її здійсненні. Ризик супроводжує всі процеси, які відбуваються на підприємстві, незалежно від того, чи є вони активними чи пасивними. Таким чином, розкривається третя сторона ризику - це приналежність будь-якій діяльності. Інакше кажучи, якщо підприємство планує реалізувати проект - воно піддається впливу інвестиційних, ринкових ризиків; якщо ж підприємство не здійснює ніяких дій, воно знову ж таки несе ризики - ризик недоотриманого прибутку, ті ж ринкові ризики.

При здійсненні своєї діяльності підприємство визначає цілі, тобто планує свою діяльність. Але, вибираючи ту чи іншу стратегію розвитку, підприємство може втратити свої кошти, тобто отримати меншу суму, ніж запланована. Це обумовлюється невизначеністю ситуації, в якій знаходиться підприємство, і відповідно керівництво змушене приймати рішення, ймовірність реалізації яких (а значить і отримання доходів в повному обсязі), залежить від багатьох факторів, які впливають на підприємство зсередини та ззовні. Фактори ризику - це ймовірні події, які у випадку їх настання збільшують шанси та величину небажаного відхилення від мети господарської діяльності. Специфіка функціонування вітчизняних підприємств полягає в тому, що їх діяльність постійно перебуває під впливом загальноекономічних і специфічних факторів ризику. При цьому загальноекономічні фактори ризику притаманні підприємницькій діяльності в будь-

якому економічному середовищі, в той час як специфічні фактори характерні саме для вітчизняних підприємств. З іншого боку, уся сукупність факторів ризику поділяється на дві групи: 1) «передбачувані» фактори, можливість появи яких відома з економічної теорії чи господарської практики. В той же час, який саме фактор та в який момент проявить себе невідомо; 2) фактори, які є результатом відсутності повної інформації та мінливості зовнішнього середовища підприємства, передбачити які неможливо.

Класифікувати фактори ризику як джерела та причини порушення економічної безпеки підприємства можна за різними ознаками. Але при цьому важливо враховувати, щоб класифікація факторів ризику була взаємопов'язана з методами управління ризиком. В цілому в економічній літературі відомі різноманітні підходи до класифікації факторів ризику в діяльності підприємства (за рівнем прийняття рішень, за можливістю страхування тощо), але загальноприйнятої та чіткої класифікації немає. Тому найбільш прийнятною для вітчизняних підприємств можна вважати класифікацію факторів ризику залежно від місця їх виникнення на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх факторів ризику відносяться ті фактори, які не пов'язані безпосередньо з діяльністю самого підприємства, оскільки зумовлені зовнішнім середовищем функціонування підприємства (політичні, соціально-економічні, екологічні та науково-технічні). Політичні фактори ризику пов'язані із можливістю збитків чи зменшенням розмірів прибутку в результаті державної або регіональної політики. Соціально-економічні фактори можуть бути результатом законодавчої діяльності органів влади, змін контрактних умов, появи нових господарюючих суб'єктів. Екологічні фактори ризику обумовлені взаємодією виробництва з навколишнім природним середовищем. Науково-технічні фактори ризику полягають в тому, що інновації можуть впливати на діяльність підприємства як позитивно, так і негативно. До внутрішніх факторів належать фактори ризику, які залежать від діяльності підприємства, а саме: фактори ризику виробничої діяльності (недосконалість технології виробництва, скорочення випуску продукції), відтворювальної діяльності (процеси набору, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів), в сфері управління (при прийнятті рішень

стратегічного, тактичного чи оперативного рівня) та в сфері обігу (порушення графіків постачання сировини, неоплата покупцями вартості продукції). Значимість такої класифікації факторів ризику полягає в тому, що вона дозволяє: 1) визначити можливі загрози економічної безпеки підприємства; 2) виявити причини виникнення небажаного розвитку подій на підприємстві; 3) оцінити попередньо масштаб можливих наслідків прояву того чи іншого фактору ризику; 4) аналізувати можливості управління рівнем ризику; 5) формувати інформаційну базу для прийняття управлінських рішень із врахуванням можливого прояву факторів ризику.

Різноманітність видів ризику у всіх сферах життя зумовлена різним розумінням його сутності представниками кожної сфери, причинами виникнення, особливостями виявлення та передбачення ризикових ситуацій. Як доречно відмітив С. Ф. Голов: «Правильна класифікація будь-якої сукупності має таке ж важливе значення, як лікарський діагноз для кожного окремого органа або хвороби всього організму» [17].

У Великому тлумачному словнику української мови класифікація визначена як система розподілу предметів, явищ або понять на класи групи тощо за спільними ознаками, властивостями [18]. Тобто під класифікацією розуміють систему супідрядних понять будь-якої галузі знання чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями.

Перші вчення щодо класифікації ризику з'явилися досить давно, практично з появою самого поняття «ризик». А. Маршалл - один з перших, хто класифікував ризики. У праці «Принципи економічної науки» науковець поділив ризик на два види - особистий і підприємницький [19]. Дж. М. Кейнс підійшов до цього питання з позиції суб'єкта, який здійснює інвестиційну діяльність, і тому виділив три основні види ризику: 1) підприємницький ризик - невизначеність отримання очікуваного доходу від вкладених засобів; 2) ризик «позикодавця» — ризик неповернення кредиту, що включає в себе юридичний ризик (відхилення від повернення кредиту) і кредитний ризик (недостатність забезпечення); 3) ризик зміни цінності грошової одиниці - ймовірність втрати засобів в результаті зміни курсу національної грошової одиниці (ринковий ризик) [20]. В період

Середньовіччя виділялися аграрні ризики, торговельні або спекулятивні ризики, виробничі ризики та ризики власності. Далі у період меркантилізму почали додатково виділяти фінансові ризики, інфляційні ризики та ризики зовнішньоекономічної діяльності. Тобто в цей час почали активно використовувати методи нейтралізації впливу ризиків. Подальший розвиток економічних шкіл зумовив поділ ризиків залежно від сфери господарської діяльності, а саме: фінансові, підприємницькі, зовнішньоекономічні.

Сучасні економісти продовжили дослідження щодо класифікації ризиків. Так, Л. Н. Тепман у своїй праці «Ризики в економіці» представив 8 класифікаційних ознак: природа виникнення, види підприємницької діяльності, етапи вирішення проблеми, масштаби, сфера виникнення, можливості страхування, можливості диверсифікації, ступінь допустимості [5]. До кожної класифікаційної ознаки виділено декілька видів ризику з їх характеристикою. А. М. Дубров, Б. А. Лагоша, Є. Ю. Хрустальов в книзі «Моделювання ризикових ситуацій в економіці і бізнесі» наводять наступні види ризиків: виробничий, кредитний, відсотковий, ризик ліквідності, інвестиційний, ринковий [21]. Крім цього, вказують, що ризик підрозділяється на статистичний та динамічний.

І. Т. Балабанов у залежності від можливого результату (ризикової події) ризики поділяє на дві великі групи: чисті та спекулятивні [22]. До чистих ризиків відносяться такі ризики: природний, екологічний, політичний, транспортний та частина комерційних ризиків (майнові, виробничі, торгові). Спекулятивні ризики передбачають можливість отримання як додатного, так і від'ємного результату. До цих ризиків відносяться фінансові ризики, які є частиною комерційних ризиків. Фінансові ризики поділяються на ризики, пов'язані з купівельною спроможністю (інфляційні та дефляційні, валютні, ризики ліквідності), інвестиційні (ризики упущеної вигоди, ризики пониженої доходності, ризики прямих фінансових втрат).

А. С. Шапкін у своїй праці дотримується думки І. Т. Балабанова щодо класифікації ризиків з виділенням наступних ознак: характер наслідків ризику, сфера виникнення, причини виникнення ризиків, купівельна спроможність грошей [23].

С. С. Осадець поділяє ризики згідно з критерієм величини та обсягу [24].

За критерієм величини ризики можуть утворювати певний ряд і поділятися на катастрофічні, великі, середні, малі та незначні. Згідно з критерієм обсягу існують великі та масові ризики. Враховуючи можливі наслідки випадкових подій, їх можна поділити на чисті та спекулятивні. П. М. Сорока, Б. П. Сорока поділяють ризики виробників на економічні (зовнішні, внутрішні) та політичні [25].

Економічні зовнішні ризики поділяються на країнні, валютні, стихійних лих (форс-мажорних обставин). До внутрішніх ризиків відносяться ризики податкової політики, галузевий, виробничий, банківський, фінансовий, інвестиційний, страховий.

В. В. Лук'янова, Т. В. Головач виділяють різноманітну класифікацію ризиків. За основними факторами виникнення розмежовують економічні і політичні ризики. За терміном дії розмежовують ретроспективні ризики, поточні, перспективні. За характером дії (можливими наслідками) ризики поділяють на динамічний (спекулятивний) і статичний (чистий). За терміном оцінки і врахування ризику можна виокремити випереджаючий ризик, своєчасний, запізнений. За рівнем ризику можна поділити на низькі, помірні, повні. За масштабами впливу виокремлюють: одноосібні ризики і групові [26].

В. А. Борисова, О. В. Огаренко за критерієм величини залежно від імовірності настання певного розміру матеріальних втрат ризики поділяють на катастрофічні, великі, середні, малі та незначні. З точки зору того, чи готовий суб'єкт взяти на себе відповідальність за страхове відшкодування збитків потерпілим внаслідок настання небажаних, уразливих економічних інтересів подій, розрізняють страхові та не страхові ризики. Залежно від джерела небезпеки ризики поділяють на природні та антропогенні [27].

Л. М. Горбач за сферою виникнення ризику поділяє на зовнішні (не пов'язані з діяльністю підприємця) та внутрішні (джерелом їх є підприємницька діяльність). За тривалістю дії відрізняють постійні та короточасні. За ймовірністю виникнення та рівнем наслідків допустимі, критичні та катастрофічні. За причиною виникнення розрізняють спекулятивні (динамічні) та статистичні [28].

Найбільш значимим в теорії ризику є науковий підхід В. В. Чепурка, який у своїй праці на основі аналізу різних методичних варіантів та ознак визначив чотири концептуальних підходи щодо класифікації ризику: об'єктний, предметний, факторний та аспектний [29].

Об'єктний підхід узагальнено на основі опрацювання праць Т. Бачкаї, Д. Мессена, С. В. Карман, Т. Н. Цай, П. Г. Грабовий, О. Л. Устенко. Суть даного підходу полягає в тому, що ризики поділяються в залежності від масштабів, рівнів управління (локальний та глобальний, внутрішні та зовнішні, макрорівня, мезорівня та мікрорівня, на рівні підприємства, галузевий, міжгалузевий, регіональний, державний, глобальний). Предметний підхід (В. Г. Андрійчук, Л. Бауер, В. В. Вітлінський, М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова, В. М. Гранатуров, В. В. Глушенко) визначає різні класифікації ризику залежно від сфери виникнення ризику, джерел виникнення, поділ фінансових ризиків на валютний, кредитний, відсотковий та інвестиційний, поділ внутрішніх підприємницьких ризиків на організаційний, ресурсний, кредитний, портфельний, інноваційний. Тобто згідно даного підходу ризики класифікуються в залежності від їх предметної сфери.

Факторний підхід до класифікації ризиків (Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов) є найбільш поширений. Згідно даного підходу виділяються види господарських та фінансових ризиків в діяльності підприємства, що відображають відповідні фактори ризику. При цьому В. В. Чепурко визнає, що факторний підхід до класифікації ризиків є методично некоректним, оскільки причини та фактори ризику хоча й існують об'єктивно та обумовлюють можливість тих чи інших перетворень дійсності, але реалізуються в ризик лише через ідентифікацію, узагальнення та дії суб'єкта. Тому В. В. Чепурко вважає об'єктивно обґрунтованим та продуктивним з метою управління ризиком аспектний підхід до класифікації ризиків, який передбачає перехід від дослідження явищ до виявлення сутностей, узагальнень, що орієнтуються на завдання оцінки та вимірювання ризику, а в кінцевому підсумку на управління ним. Даний підхід покладено в основу класифікації за ступенем обґрунтованості прийняття ризику, відповідності ризику допустимим значенням, адекватності щодо своєчасності прийняття рішення та реагування

на результати ризиків, ступеня системності. Як узагальнення дослідження концептуальних підходів щодо класифікації ризику В. В. Чепурко зазначає, що класифікація повинна бути не лише змістовною, але й прагматичною. Вона доцільна лише у тому випадку, якщо з неї випливають логічні продуктивні напрями щодо розробки методів оцінки ризику та управління ним.

Серед існуючих підходів щодо класифікації ризиків особливе місце займає системний підхід. Прихильники даного підходу (О. С. Шапкін, В. О. Шапкін) приймають ризики за «цілісну систему, де кожен елемент займає чітко визначене місце і в той же час підкоряється законам економічної системи в цілому» [30, с. 46]. В. В. Вітлінський, П. І. Верченко зазначають, що в економічній літературі, присвяченій проблемам класифікації ризику, немає чіткої системи класифікації ризиків. При цьому стверджують, що чинником ризику є все оточуюче нас довкілля, а також усі елементи об'єкта дослідження як складної економіко-кібернетичної системи (джерелами ризику є всі елементи системи, її прями та зворотні зв'язки) [11, с. 25]. Тобто класифікацію ризиків автори розглядають з системного підходу, згідно якого об'єктом дослідження виступає певна система, і відповідно ризики розглядаються як на рівні системи в цілому, так і її підсистем зокрема.

І. М. Сараєва у монографії «Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків» робить висновок, що «більшість з існуючих класифікацій ризику носять достатньо абстрактний характер, і мало придатні для їх подальшого використання в практиці підприємницької діяльності» [31, с. 13]. Тому систематизувала існуючі класифікаційні схеми з позицій системного підходу і запропонувала алгоритм знаходження комплексів ризиків для конкретних суб'єктів підприємницької діяльності. Систематизація передбачає виділення різних груп ризиків відповідно до структурних компонентів моделі функціонування підприємництва: елементи системи — суб'єкти підприємницької діяльності (підприємницькі організації різних типів), відносини між ними, взаємини підприємницьких структур з макросередовищем (національним і глобальним), відношення між групами впливу (стейкхолдерами), характер бізнес-процесів, що протікають в системі, цільові установки, рівні ухвалення управлінських рішень, інституційні рамки підприємницьких

організацій, характер відносин суб'єктів підприємницької діяльності до виникнення ризикових ситуацій і кількісна та якісна характеристика самих ризиків. В результаті послідовного формування на кожному етапі систематизації комплексу ризиків, характерних для виділеного структурного компоненту системи з урахуванням часового горизонту, будуються відповідні матриці ризиків. Як стверджує І. М. Сараєва, «системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків дозволить, по-перше, систематизувати вже розроблені підходи до визначення та класифікації підприємницьких ризиків, а, по-друге, сприятиме розробці методологічних засад формування національних стандартів управління підприємницькими ризиками» [31, с. 40–41].

А. Я. Малишева в дисертації на тему «Вплив ризиків маркетингової діяльності на рівень надійності підприємств» на основі вивчення підходів до класифікації ризиків та оцінки негативних наслідків відсутності єдиної їх класифікації запропонувала вдосконалену методологічну основу класифікації ризиків з чітко вираженими системоутворюючими і термінологічними принципами [32].

Пропонована класифікація ризиків передбачає чотири ступеня класифікації, а саме: 1) I ступінь класифікації визначається видом підприємництва (виробниче, комерційне, посередницьке, фінансове, страхове, консультаційне); 2) II ступінь класифікації визначається джерелом ризику (макро-, мікро-, внутрішнє середовище та їх елементи); 3) III ступінь класифікації визначається характером ризику (склад, поширення, причини і час виникнення, тривалості впливу); 4) IV ступінь класифікації визначається характером впливу ризику на рівень надійності роботи підприємств (оцінка ступеня і результатів впливу ризиків, величини втрат, можливості протидії та страхування). Відповідно до цієї класифікації А. Я. Малишева відмічає можливість проведення аналізу та оцінки ризиків з урахуванням виду підприємницької діяльності, специфіки підприємства, особливостей його внутрішнього і зовнішнього середовища і, як наслідок, підвищення ефективності вибору заходів з управління ризиками.

В. Н. Єгоров, Д. І. Коровін запропонували класифікацію економічних ризиків за належністю до функціональних

підсистем, яка включає наступні види ризиків: фінансові ризики; комунікаційні та маркетингові; технологічні; екологічні ризики; організаційні ризики; транспортні ризики; соціальні ризики; інформаційні ризики; юридичні ризики; управлінські ризики; ризики планування; енергетичні ризики; інші ризики згідно класифікації виробничих функціональних підсистем [33]. Наведена класифікація ризику дозволяє системно розкрити та визначити його сутність, що є принциповою основою у вивченні проблематики управління ризиками.

З точки зору Д. А. Маринцева, при побудові класифікаційної системи ризиків у діяльності промислових підприємств необхідно, з одного боку, спиратися на системно-функціональний підхід, а, з іншого боку, враховувати структурні рівні економіки [34]. При цьому автор зазначає, що значимість ряду підсистем промислового підприємства (економічної, управлінської, організаційної, технологічної, технічної, соціальної, комунікаційної, інноваційної, інвестиційної і т.д.) буде мати більшу вагу в порівнянні з іншими підсистемами. В складі ж структурних рівнів економіки науковець пропонує враховувати наноекономіку (стосується потреб індивідів, фізичних осіб), мікроекономіку, мезоекономіку (у регіональному чи галузевому розрізі), макроекономіку, мегаекономіку (як світову, глобальну економіку). Практичну реалізацію запропонованого підходу обґрунтовано відобразити у вигляді таблиці: по вертикалі - функціональні підсистеми, по горизонталі - структурні рівні економіки, тобто наявність ризиків у площині якої-небудь функціональної підсистеми буде наочно деталізовано щодо рівнів економіки. Це дозволить господарюючому суб'єкту і системно проаналізувати наявні ризики, і отримати перспективний прогноз про можливі ризики.

В цілому огляд літературних джерел з питань класифікації ризиків дає змогу стверджувати, що різні групи науковці досліджують питання класифікації ризиків з точки зору своєї професійної діяльності. Тому існуючі класифікації не можна вважати вичерпними та остаточними, оскільки класифікація ризиків неможлива без врахування специфіки конкретної підприємницької діяльності та процесів управління.

Отже, ризик - це складне поняття, причиною якого є невизначеність і тісно пов'язане з ймовірними процесами. Ризик

нерозривно пов'язаний з діяльністю підприємства незалежно від того, чи є вона активною чи пасивною.

Список джерел

1. Завгородний В. И. Парадигма информационных рисков [Электронный ресурс] / В. И. Завгородний. - Режим доступа: http://www.fa-kit.ru/main_dsp.php?top_id=591.
2. Глущенко В. В. Введение в кризисологию. Финансовая кризисология. Антикризисное управление [Текст] / В. В. Глущенко. - М : ИП Глущенко В.В., 2008. - 88 с.
3. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни [Текст] / А. П. Альгин. - М : Мысль, 1989. - 263 с.
4. Риски в современном бизнесе [Текст] / [П. Г. Грабовый, С. Н. Петрова, С. И. Полтавцев и др.]. - М. : Аланс, 1994. - 200 с.
5. Тэпман Л. Н. Риски в экономике : Учеб. пособие для вузов [Текст] / Л. Н. Тэпман ; Под ред. проф. В. А. Швандара. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 380 с.
6. Лапуста М. Г. Риски в предпринимательской деятельности [Текст] / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. - М. : ИНФРА-М, 1998. - 135 с.
7. Райзберг Б. А. Предпринимательство и риск [Текст] / Б. А. Райзберг. - М. : Знание, 1992. - 47 с.
8. Івченко І. Ю. Економічні ризики : Навчальний посібник [Текст] / І. Ю. Івченко. - К. : «Центр навчальної літератури», 2004. - 304 с.
9. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов.- М. : Финансы и статистика, 2000.- 496 с.
10. Шевелев А. Е. Риски в бухгалтерском учете : учебное пособие [Текст] / А. Е. Шевелев, Е. В. Шевелева. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М. : КНОРУС, 2008. - 304 с.
11. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. [Текст] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. - К. : КНЕУ, 2000. - 292 с.
12. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу [Текст] / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. - К. : Зв'язок, 2000. - 152 с.
13. Хохлов Н. В. Управление риском : Учеб. пособие для вузов [Текст] / Н. В. Хохлов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - 239 с.
14. Рэдхэ К. Управление финансовыми рисками [Текст] / К. Рэдхэ, С. Хью ; Пер. с англ. - М. : ИНФРА-М, 1996. - 288 с.
15. Петренко И. Н. Основы безопасности функционирования хозяйствующих субъектов : учеб. по специальности «Менеджмент орг.» [Текст] / И. Н. Петренко. - Москва : Анкил, 2006. - 304 с.

16. Волков И. М. Проектный анализ [Текст] / И. М. Волков, М. В. Грачева. - М. : Банки и Биржи, Юнити, 1998. - 423 с.
17. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник [Текст] / С. Ф. Голов. - К. : Лібра, 2003. - 704 с.
18. Великий тлумачний словник української мови: 170000 слів і словосполучень [Текст] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - К., Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2004. - 1440 с.
19. Маршалл А. Принципы экономической науки [Текст] / А. Маршалл ; В 2-х т. - М. : Прогресс. Универс, 1993. - 458 с.
20. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст] / Дж. М. Кейнс. - М. : Гелиос АРВ, 1999. - 352 с.
21. Дубров А. М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе : Учеб. пособие [Текст] / А. М. Дубров, Б. А. Лагоша, Е. Ю. Хрусталева ; Под ред. Б. А. Лагоши. - М. : Финансы и статистика, 1999. - 176 с.
22. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент [Текст] / И. Т. Балабанов. - М. : Финансы и статистика, 1996. - 192 с.
23. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций : Монография [Текст] / А. С. Шапкин. - М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К⁰», 2003. - 544 с.
24. Осадець С. С. Страхування : Підручник [Текст] / С. С. Осадець. - К. : КНЕУ, 1998. - 512 с.
25. Сорока П. М. Економічні та фінансові ризики : Навч. посіб. [Текст] / П. М. Сорока, Б. П. Сорока. - К. : Університет «Україна», 2006. - 266 с.
26. Лук'янова В. В. Економічний ризик : Навч. посіб. [Текст] / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач.- К. : Академвидав, 2007. - 461 с.
27. Борисова В. А. Організаційно-економічний механізм страхування [Текст] / В. А. Борисова, О. В. Огаренко. - Суми : Довкілля, 2001. - 188 с.
28. Горбач Л. М. Страхова справа : Навч. посіб. [Текст] / Л. М. Горбач. - К. : Кондор, 2003. - 244 с.
29. Чепурко В. В. Экономический риск аграрного производства: теория, методы оценки, управление. Монография [Текст] / В. В. Чепурко. - Симферополь : Таврия, 2000. - 308 с.
30. Шапкин А. С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : Учебник [Текст] / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. - М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К⁰», 2005. - 880 с.
31. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків [Текст] / І. М. Сараєва. - Одеса : Фенікс, 2008. - 147 с.

32. Малышева А. Я. Влияние рисков маркетинговой деятельности на уровень надежности предприятий [Текст] : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Малышева Ангелина Яковлевна. - Иваново, 2000. - 187 с.

33. Егоров В. Н. Основы экономической теории производственных систем [Текст] / В. Н. Егоров, Д. И. Коровин. - М. : Наука, 2006. - 256 с.

34. Маринцев Д. А. Понятие и классификация рисков в деятельности промышленных предприятий [Текст] / Д. А. Маринцев // Российское предпринимательство. - 2013. - № 9 (231). - С. 75-79.

© Королюк Т.М., 2017

4.3. Науково-методичні засади селекції нестандартних ризиків у страхуванні

Посилення конкуренції на страховому ринку ставить перед страховою компанією завдання збереження і розширення клієнтської бази та, одночасно, забезпечення рентабельності страхового бізнесу. Це обумовлює необхідність вдосконалення управління андеррайтингом, зокрема в частині обґрунтування андеррайтингових рішень щодо прийняття ризиків на страхування, що дозволить оперативно працювати з індивідуальними ризиками страхувальників та покращити фінансовий результат страховика.

Андеррайтингове рішення, перш за все, повинно прийматися з урахуванням загальних засад андеррайтингової політики страховика, яка являє собою сукупність правил, що регламентують порядок відбору об'єктів, обсяги надання захисту, вимоги до якості прийнятих на страхування ризиків, до експертизи об'єктів, встановлення обов'язкових застережень і винятків, мінімального розміру страхової премії, спрямованих на формування страхового портфеля та управління ним, що забезпечують досягнення заданого андеррайтингового результату [1, с. 176]. Зміст андеррайтингової політики обумовлюється цілями і завданнями діяльності страхової компанії. Андеррайтингова політика повинна узгоджуватися з іншими політиками страховика - тарифною, аквізиційною, інвестиційною, резервною, обліковою, маркетинговою тощо.

В андеррайтинговій політиці за кожним видом страхування визначається коло ризиків, що не можуть бути прийняті на